

Валерій Романов

«Американець в Одесі»*

Хобарт Ерл – перший американець в історії нашої держави, ушанований званням «Народний артист України», його ім'ям названо зірку в сузір'ї Персея!

І тут «у всьому винна Одеса»! Свої звання він отримав за яскраву, плідну та успішну роботу художнім керівником і головним диригентом Національного одеського філармонійного оркестру.

Завдяки творчим та організаційним зусиллям Хобарта Ерла одеський оркестр гастролює по всьому світу. Серед найвищих досягнень – концерти в Карнегі-холі, на Генеральній Асамблеї ООН та в багатьох престижних концертних залах Європи та світу. Чи це не прекрасний приклад культурної дипломатії та пропаганди творчості українських композиторів і музикантів?

Перераховувати особисті творчі здобутки самого диригента можна довго. Це і безліч найвідоміших оркестрів, якими він диригував, і участь у найрізноманітніших музичних фестивалях, і чимало концертних та студійних записів на різних лейблах. У його концертних програмах брали участь багато знаних інструменталістів і вокалістів.

Здобувши чудову освіту – він навчався у Фердинанда Лейтнера в Зальцбурзі, а також у Леонарда Бернстайна та Сейдзі Озави в Тангвуді; вивчав диригування у Віденській академії музики; отримав диплом виконавця на кларнеті в Трінті-коледжі музики в Лондоні та з відзнакою закінчив Принстонський університет, де вивчав композицію у Мілтона Беббітта, Едварда Коуна, Пола Ланскі та Клаудіо Шпіза, – він надав перевагу творчій свободі в одеському оркестрі ще в 1991 році, гідно оцінивши високий творчий рівень і потенціал музикантів. І, як бачимо та чуємо, – не розчарувався, а продовжує творчий розвиток для себе та для оркестру.

Що ж, час надати слово самому диригенту Хобарту Ерлу.

---

* Мюзикл Джорджа Гершвіна.

– Що найголовніше в роботі диригента, художнього керівника великого оркестру?

– У будь-якому оркестровому виконанні диригент є головним каталізатором темпу, оркестрового балансу, фразування, прозорості та формування всієї концепції структури виконання. У випадку, коли диригент є художнім керівником оркестру протягом тривалого періоду, його найважливішим завданням є створення почуття традиції (в ідеалі – доброї) у стилі гри оркестру. Таке може здатися простою ідеєю, але насправді це дуже тонкий процес, що складається з безлічі різних елементів.

– А що найцікавіше?

– За довгі роки моєї роботи як художнього керівника, а також запрошеного диригента оркестрів у різних країнах з різними менталітетами, мені завжди було цікаво спостерігати за тим, як протікає творчий процес, тому що він ніколи не буває однаковим. З одним оркестром потрібен один психологічний підхід, а з іншим – зовсім інший, аби домогтися схожих музичних результатів. У будь-якому разі завжди захопливо спостерігати, коли виникає відчуття, що музиканти починають думати в одному напрямку й отримують задоволення від участі в процесі, реагуючи не тільки на те, що робиш ти як диригент, а й на самих себе і своїх колег. Знову ж таки, проста концепція, але насправді дуже деталізована та абсолютно непередбачувана. Коли все це спрацьовує, диригенту приносить величезне задоволення спостерігати за цим – особливо коли після всієї роботи сам виступ стає особливим. І ніколи немає гарантії, що так і буде, тому що, незалежно від того, як проходять репетиції, жоден виступ не буває таким самим, як інший.

– Ви часто граєте роль конферансьє. Це створює більш довірливу атмосферу в залі – а для вас це яке має значення?

– Конферансьє – це гучно сказано. Я іноді жартував на деяких святкових концертах, оскільки одесити народ товариський, а іноді, якщо ми грали щось дуже незрозуміле для загальної публіки, то я передував виступу якусь розповідь чи вступ, аби допомогти слухачам увійти в цю музику.

З президентом Клінтоном. 2000 рік

– У чому ваш фірмовий стиль як диригента?

– Це не мені судити, а тим, хто спостерігає за моєю роботою. Якщо озирнутися назад, я пам'ятаю, як музиканти казали мені, що коли я дирижую, їм якимось чином вдається почути всю партитуру цілком. Звучить як щось зовсім просте, але я сприймаю це як комплімент. Причина в тому, що мета сама по собі, і я завжди намагаюся її домогтися, хоча мені дуже важко судити, чи щось вийшло. Так, можливо, я фанатик балансу (а баланс оркестру надзвичайно важливий для того, щоб слухачі та самі музиканти могли краще вловити потік музики), і можливо, я дуже зосереджений на тому, щоб переходи були органічними, кульмінаційні моменти чітко вираженими, а кінцівки добре підготовленими. Проте ніщо вам не гарантує, що слухачі на іншому кінці це відчують, і немає гарантії, що кожен слухач відчуває однаково, тому що прослуховування – це повністю суб'єктивний досвід.

З Михайлом Жванецьким та Дмитром Хворостовським

- Які твори сьогодні складають родзинку репертуару оркестру?

- Я вважаю, ви маєте на увазі одеський оркестр, і це дуже хороше запитання. За довгі роки мого перебування в цьому місті були різні періоди, коли акценти робилися на неоднаковому репертуарі. Наприклад, у дев'яностих ми багато грали симфонії Малера, і такий репертуар був тоді абсолютно новим для оркестру. Нещодавно я був здивований, коли спільні друзі познайомили мене з одним лікарем із Києва, великим меломаном, і виявилось, що він вважає виконання Шостої симфонії Малера, яке ми дали в Києві багато років тому, абсолютно незабутнім. Як я завжди кажу музикантам, ніколи не знаєш, хто сидить у залі і яке враження може справити на них ваше виконання.

Після виконання «Альпійської» симфонії Р. Штрауса в оркестрі було тринадцять валторністів

В інший період, близько десяти років тому, акцент був зроблений на симфоніях Сібеліуса, і ми вперше виконали в Одесі майже всі. До речі, я обрав Другу симфонію Сібеліуса для нашого виступу в Берлінській філармонії під час фестивалю «Berliner Musikfest».

Я був радий, коли запрошений диригент написав мені, як йому сподобався «французький звук» оркестру у виконанні французької музики, якою він диригував, адже ми багато років наполегливо над цим працювали. І зовсім нещодавно після багаторічної перерви ми повернулися до Брукнера та дали особливу презентацію Четвертої симфонії Брукнера під час війни у чудовому римо-католицькому соборі в центрі Одеси. Думаю, можна з упевненістю сказати, що виконання «Альпійської» симфонії Ріхарда Штрауса, що відбулося у 2025 році, надовго залишиться в пам'яті у всіх, хто грав і хто слухав.

– Ви суворий начальник – не прощасте помилок музикантам?

– Що стосується характеристик, які я дав у відповідях на ваші попередні запитання, то я приділяю багато уваги деталям усіх елементів структури виконання. Я думаю, ви почуєте від музикантів, що я дуже суворий. Стосовно «помилки» музикантів – то цілком поверхневий елемент, оскільки ми всі люди та всі можемо помилятися. Що ж до прощення «помилки», то все залежить від того, про які «помилки» ви кажете. Я завжди розповідаю, що якщо в певний момент під час самого концерту щось пішло не так, дуже важливо відразу ж постаратися забути про це, оскільки воно може мати руйнівний вплив на вас і на всіх навколо.

– Ви організовуєте фестиваль. Навіщо вам ці зайві клопоти, що він вам дає?

– Я вважаю, що ідея знову провести вперше з 2021 року щорічний фестиваль, який я заснував, була дуже важливою – вона підіймає дух і музикантів, і публіки у дуже важкий час. Як я сказав кілька тижнів тому під час репетиції у повній темряві на сцені під час відключення електроенергії: «Музика триває!». І ми були дуже раді прийняти як гостей наших колег із Києва

та Львова, які є справді висококласними камерними оркестрами. Фестиваль також дав нам унікальну можливість представити «Квартет на кінець часу» Мессіана, який був написаний композитором у полоні під час Другої світової війни. Твір довелося навіть повторити двічі в один день, оскільки було багато охочих його почути.

– Що для вас творчий розвиток як диригента?

– Немає сумнівів, що диригенти з часом стають зрілишими. Є щось у процесі мислення за диригентським пультом, що розвивається з роками. Проте диригування – це також дуже індивідуальна форма мистецтва, і немає двох диригентів, які розвивалися б однаково. Загалом, фізично диригенти змінюються з віком, тому, можливо, визначення творчого розвитку полягає у вмінні поєднувати фізичне та розумове так, щоб і те, і інше розвивалося в позитивному ключі.

– Про що ви мрієте, до чого прагнете?

– Якщо казати про Одесу, то я мрію про те, щоб великий зал філармонії був повністю відреставрований відповідно до рекомендацій легендарного акустика Рассела Джонсона, викладених у його звіті 1996 року, – адже якщо це зробити, то, за словами великої людини, у нас з'явиться концертний зал, який «зможе суперничати з великими концертними залами Європи». На жаль, мешканці Одеси досі не усвідомлюють усю важливість таких слів, сказаних легендарним акустиком. Звичайно, під час війни така реставрація може здатися нездійсненною мрією, тому, вважаю, нам потрібно сподіватися на справедливий і тривалий мир, який дозволить оркестру продовжити чудове зростання, яке ми спостерігали в роки безпосередньо перед 2022-м. І загалом, мої прагнення залишаються незмінними – незалежно від того, яким оркестром я диригую, прагну зробити все можливе, щоб досягти найкращого результату в кожному конкретному випадку.

– Який свій результат ви вважаєте найбільш значущим?

– Про це не мені казати. Це питання до моїх слухачів.

З Євгеном Євтушенком

– Ви відіграєте яскраву роль у розвитку сучасної музичної Одеси. А як ви оцінюєте його рівень сьогодні?

– На це запитання важко відповісти, тому що у воєнний час усе перевертається з ніг на голову. І мені складно судити загалом, оскільки я не можу говорити про місто за межами свого оркестру. Але я можу сказати, що рівень виконання, продемонстрований у концертах оркестру на YouTube, які ми публікуємо навіть тепер, говорить сам за себе.

З 2022 року я регулярно повертаюся до Одеси, Києва та Львова, щоб давати концерти, але війна торкнулася й мене особисто, тому що мій сімейний будинок на окупованій території на лівому березі Дніпра в Херсонській області зруйнований, і нам довелося евакуювати мою літню тещу, яка тепер перебуває

З Робертіно Лоретті

в Німеччині у поганому стані здоров'я. Деякі люди у Сполучених Штатах попросили мене виступити з доповіддю, і це переросло в цілий цикл лекцій та відеопрезентацій за кордоном під назвою «Україна. Музика у воєнний час», який включає численні відеозаписи моїх виступів з 2014 року до сьогодні. Ці лекції мають міждисциплінарний характер і не обмежуються музикою – вони служать не лише для підвищення міжнародної обізнаності про маловідомі аспекти української історії, а й для вивчення того, як українські артисти та виконавці адаптуються до життя у воєнний час, а також як сама музика трансформується для слухача у світлі поточних подій. На цей час відбулося дев'ятнадцять заходів у різних містах по обидва боки Атлантики та в Азії, включаючи Берлін, Маямі, Нью-Йорк, Франкфурт, Вашингтон, Лондон, Кельн, Лос-Анджелес, Бонн та Сеул, а також у таких престижних закладах вищої освіти, як Ельський, Кембридзький, Каліфорнійський, Сент-Ендрюський та Оксфордський університети.

Щодо мого оркестру в Одесі, то деякі люди виїхали за кордон на початку війни, але інші повернулися, і у нас з'явилися нові молоді музиканти. Загалом в Одесі зберігається великий інтерес до класичної музики, і глядачі тепер як ніколи потребують наших концертів. Загалом, коли настають важкі часи, люди більше звертаються до мистецтва.

– Ваш оркестр грав і, як я знаю, ще гратиме музику естонських композиторів. А що вас приваблює в музиці Арво П'ярта?

– У найближчому майбутньому я з нетерпінням чекаю на виконання його «Cantus in memoriam Benjamin Britten» («Пісня пам'яті Бенджаміна Бріттена»). Музика П'ярта контрастує з шумом і видовищністю сучасного світу. Її чистота і простота створюють медитативний, майже очищувальний досвід – те, чого ми всі дуже потребуємо тепер, у ці неспокійні часи. Я також хотів би сказати, що Естонія посідає особливе місце у моїй особистій історії. Під час навчання, коли я відвідував майстер-класи з диригування в Голландії разом зі своїм шановним колегою Пааво Ярві, я й уявити собі не міг, що відомий естоноамериканець відіграватиме таку важливу роль у моїй подорожі на Схід із Відня. Я кажу про Ааду Альпере, який вже багато років є почесним консулом Естонії в Атланті, штат Джорджія. Під час падіння залізної завіси він був представником «Coca-Cola» в Австрії та відкрив усі філії корпорації у Східній Європі. Під його керівництвом «Coca-Cola Austria» стала одним із головних спонсорів мого камерного оркестру у Відні, з яким я вперше приїхав до Радянського Союзу у 1990 році.

– І на завершення ще одне запитання. Доволі часто тепер у ваших концертах бере участь суперзірка сучасної світової оперної сцени народна артистка України Людмила Монастирська. Розкажіть про ваш творчий альянс: як складається ваша співпраця?

– У нас з Людою один менеджер у «IMG Artists», і так виходить, що ми зробили багато проєктів, де вона вперше співала, а я вперше диригував. У ці роки – і тепер, під час війни, – вона обрала своїм постійним місцем проживання Україну. Тому, звичайно, ми часто працюємо разом, чому я дуже радий. Вона велика трудівниця,

відкрита для нових ідей, тому на прохання українського композитора Едуарда Резача ми зараз із нею готуватимемо його новий твір на вірші Ліни Костенко «Up in Flames».

– А ось як відгукнулася про свою роботу з Хобартом Ерлом та одеським оркестром Людмила Монастирська:

– Скажу кілька слів про Хобарта. Я дуже щаслива, що знайома з цією людиною, з цим великим і видатним маестро, який ніколи не зупиняється на досягнутому, в якого ми всі вчимося, як треба працювати, як треба любити свою справу, як треба бути супер-професіоналом. Він люб'язно завжди запрошує мене до різних дуже цікавих проєктів. Зовсім нещодавно якраз в Одесі я мала честь виступати в «Реквіємі» композитора Габрієля Форє, бути частиною цього прекрасного твору під керівництвом якраз маестро Ерла у шикарному величному костелі в Одесі. Минулого року ми з маестро Ковалем готували в одеській філармонії різдвяний концерт за участю оркестру Хобарта Ерла. Цей оркестр – супер-професійний колектив завдяки маестро Ерлу, який за тридцять

Людмила Монастирська та одеський оркестр виконують «Реквієм» Г. Форє.
Фото Алесі Кареліної-Романові

з лишком років творчої діяльності в Одесі просто вивів оркестр на найвищий рівень. Його дуже поважають в Одесі, в Україні та за кордоном. Оркестр Ерла є гордістю України, однією з її візитівок. Не лише одесити, а й кияни та львів'яни, дніпряни та харків'яни щасливі працювати з Хобартом. Усі, хто має таку честь, доторкнутися до цього великого маестро та його прекрасного колективу, щасливі з цього. Щасливого віку йому та його колективу: нехай процвітає! І мирного неба нашому коханому місту Одесі!

- Одеський оркестр був створений у 1894 році як перший міський оркестр.
- «Ерл домігся від свого оркестру симфонічного напору, який змітав усе на своєму шляху – до найостаннішої ноти цього довгого і напруженого твору».
- «Другий із двох новорічних концертів показав, що Ерл і його оркестр практично довели до досконалості ідіому віденського вальсу», – «Die Presse», Відень
- «Ерл чудово диригував Одесою... У свій американський дебют в Оркестровому залі в п'ятницю оркестр показав, що може увійти до кращих американських оркестрів, не збиваючись з ритму. Техніка диригування Ерла помітно нагадує техніку Карло Марії Джуліні – плавна, граціозна до балетної виразності, але водночас точна. (І пам'ять у Ерла непогана: він диригував усім концертом без партитури)», – «Chicago Tribune».

Фото з особистого архіва Хобарта Ерла

